

Mokinių apklausos rezultatai

Kovo mėnuo, Lietuvos ugdymo įstaigose, jau ne pirmus metus skelbiamas Sąmoningumo didinimo „Be patyčių“ mėnesiu. LKNUC kasmet jungiasi prie ilgamečio šio projekto iniciatoriaus „Vaikų linijos“ organizuojamų veiklų, kurių metu su mokiniais daugiau kalbama apie draugiškus ir pagarbius santykius bendraujant, toleranciją bei empatiją. LKNUC mokiniams buvo vestos Gyvenimo įgūdžių pamokos, vyko pokalbiai klasių valandėlių metu, užsiėmimai su švietimo pagalbos specialistais.

Kasdienėje kalboje patyčioms apibūdinti vartojama daugybę žodžių: „erzinimas“, „mušimas“, „gąsdinimas“, „įžeidinėjimas“ ir pan. LKNUC pedagogai nuolat reaguoja į patyčias ir stengiasi jas stabdyti: vyksta prevenciniai pokalbiai su mokiniais, informuojami mokinių tėvai, kartais tenka kreiptis pagalbos ir į specialistus už mokyklos ribų. Agresyvus mokinių elgesys, patyčios ir smurtas LKNUC yra griežtai netoleruotini, ir priešingai, visada yra skatinamas geras, mandagus mokinių elgesys. Mokyklos taisyklės ir yra skirtos tam, kad mokiniai ugdymo įstaigoje pamokų, pertraukų ir popamokiniu metu jaustųsi saugūs. Tad, pačioje ugdymo įstaigoje pedagogai dažniausiai pastebi tiesiogines patyčias – fizines (agresyvaus, smurtinio elgesio) formas ir jas stabdo. Tuo tarpu vis dažnesni patyčių atvejai fiksuojami mokiniams bendraujant socialiniuose tinkluose (elektroninės patyčios), tokiuose kaip Snapchat, Instagram, Facebook ir kt. Ką mokiniai veikia socialiniuose tinkluose dažnai lieka nematoma ir nežinoma ne tik pedagogams bet ir mokinių tėvams. Deja, bet patyčios prasidėjusios elektroninėje erdvėje vis dažniau perauga į fizines patyčias mokykloje, kur mokiniai praleidžia didesnę dienos dalį.

LKNUC norėdama įvertinti patyčių mastą mokykloje, š. m. kovo-balandžio mėn. tarp 5-8 klasių ir I-IV gimnazijos klasių mokinių vykdė anoniminę apklausą. Viso šiose klasėse mokosi 49 mokiniai, į anketos klausimus atsakė 44 mokiniai (29,5% merginų ir 70,5% vaikų). Saugiai jaučiasi mokykloje 32% mokinių, labai saugiai - 30%, nesaugiai - 11%, kartais saugiai, kartais ne – 27%, visiškai nesaugiai mokykloje besijaučiančių mokinių nėra. Mokinių buvo klausama, kaip dažnai (per paskutinius 2 mėn.) jie patyrė patyčias mokykloje: 34% atsakė, kad patyčias patyrė 1-2 k./mėn.; 7% patyčias patyrė 2-3 k./mėn. ir/arba 1 k./sav.; 4% mokinių atsakė, kad patyčias patiria keletą kartų per savaitę; kad patyčių mokykloje nepatiria atsakė 48% mokinių. Kokiu būdu mokiniai patiria patyčias: daugiausia, net 34,1% atsakė, kad juos draugai ignoruodavo, nebendraudavo; 15,8% nurodė, kad juos apkalbėdavo; toks pat skaičius mokinių (22,7%) nurodė, kad jiems grasindavo, spardyavo, atimdavo ar išviliodavo pinigų. 15,9% nurodė, kad jiems ar apie juos rašydavo įžeidžiančias ar nemalonias žinutes. Vienos ar kitos patyčių formos naudojimą gali lemti vaikų amžius: jaunesnio mokyklinio amžiaus mokiniai dažniau renkasi tiesiogines patyčių formas (tai pakankamai atviras tyčiojimasis, pasireiškiantis akivaizdžia konfrontacija, pavyzdžiui: stumdymu, spardymu, mušimu, pravardžiavimu ir pan.), vyresnio – netiesiogines (tai labiau užslėptas tyčiojimasis, pavyzdžiui: atstūmimas, ignoravimas, apkalbos, įžeidžiančios ar nemalonios žinutės ir pan.). Neretai tarp mokinių vienu metu pasitelkiamos kelios patyčių formos (tiek tiesioginės, tiek netiesioginės).

Kuriose mokyklos vietose mokiniai susidurdavo su patyčiomis? Dažniausiai patyčios vyksta koridoriuose (6,8%), valgykloje (4,6%) ir kabinetuose ar klasėse (2,3%); kartais - koridoriuose (43,2%), valgykloje (18,2%) ir kabinetuose ar klasėse (27,4%). Kartais patyčių mokiniai sulaukia ir mokyklos kieme ir/ar teritorijoje (11,4%) bei mokyklos tualete (9,1%). Rezultatai rodo, kad kiekybiškai patyčios vyksta mokyklos koridoriuose, kur pertraukų metu būriasi daug mokinių.

Kaip mokiniai reaguoja, kai patiria patyčias?: 18,2% mokinių atsakė, kad atsako skriaudėjui (-ams) tuo pačiu, kitaip sakant „atkeršija“, toks pat 18,2% mokinių

nurodė, kad pasako tėvams. Kartais, kad „keršija“ nurodė 54,5% mokinių ir 36,4% mokinių pasako tėvams. Ir tik 9,1 % mokinių patyrusių patyčias apie tai pasako pedagogams. O tai apsunkina pedagogams išsiaiškinti tikrą situaciją ir imtis atitinkamų veiksmų bei stabdyti patyčias.

Anketoje mokinių buvo klausama ir apie tai, ar jie patys tyčiojasi iš kitų bendraamžių. 34% nurodė, kad tyčiojosi iš kitų mokinių 2-3 kartus per mėn., 16% - 1-2 kartus per mėn., 12% - kartą per savaitę ir 2% mokinių nurodė, kad iš kitų tyčiojasi keletą kartų per savaitę. 36% mokinių atsakė, kad niekada nesityčioja iš kitų bendraamžių. Kokiu būdu mokiniai tyčiojasi iš kitų: 4,6% nurodė, kad dažniausiai, kelis syk per sav. stumdo kitus, toks pat % mokinių nurodė, kad kartą per sav. ignoruodavo ar nebendraudavo su kitais, naudodavo fizinį smurtą (mušdavo). Apklausos rezultatai parodė, kad 1-2 kartus per mėn. mokiniai prieš kitus mokinius naudojo ignoravimą/nebendravimą (29,4%), pastūmimus (27,3%), pravardžiuodavo ar kitaip erzino (25%), apkalbinėjo (20,1%), įspirdavo ar grasindavo (18,2%). Taigi, ši anketinė apklausa parodė, kad dalis mokinių ir patiria patyčias ir tyčiojasi iš kitų. Kai pedagogai mokykloje bando stabdyti patyčias, iš mokinių dažnai girdimas paaiškinimus, kad jie tik „žaidžia“, „juokauja“ ar pan. Tokie „žaidimai“ dažnai baigiasi liūdnai: suplėšytais mokinių drabužiais, asmeninių daiktų gadinimu, mėlynėmis, įžeidžiančiomis ar nemaloniomis žinutėmis ir tuomet jau pačių mokinių ir/ar jų tėvų kaltinimais neva mokykloje vyksta patyčios, smurtas. Tad, kur ta riba tarp mokinių patyčių ir/ar pajuokavimų? Pajuokavimai ar draugiški „patraukimai per dantį“ yra normali draugų bendravimo dalis, kuri nieko bendro neturi su patyčiomis. Tačiau, kai tas „patraukimas per dantį“ tampa dažnas, žeminantis, įskaudinantis ir dar lydimas fiziniu smurtu, ignoravimu ar daiktų gadinimu – tai akivaizdžiai yra patyčios. Ir didžioji dalis mokinių tą puikiai supranta. Tai patvirtina, mokinių požiūris ir atsakymai į anketoje pateiktus trys teiginiai. Su teiginiu „pranešti suaugusiems apie vaiką, kuris tyčiojasi iš kitų, yra blogai“ pilnai sutinka 20,4% atsakiusių mokinių, nėra tikri 18,2%, sutinka - 11,4%, toks pat % nurodė, kad su šiuo teiginiu nesutinka ir 38,6% - visiškai nesutinka. Kitas teiginys „pasakyti suaugusiems, kai patyri patyčias, yra blogai“ 27,3% atsakė, kad su šiuo teiginiu sutinka, 15,9%, kad nėra tikri, pilnai sutinka 9,1%, nesutinka 18,2% ir visiškai su šiuo teiginiu nesutinka 29,4% mokinių. Su teiginiu „ar patyčios yra normali vaikų bendravimo dalis“ visiškai nesutinka 47,7% mokinių, nėra tikri 15,9%, nesutinka 22,7%, su šiuo teiginiu sutinka 9,1% ir visiškai sutinka 4,6% mokinių. Tą patį galima pasakyti ir apie tokius mokinių veiksmus, kaip galynėjimąsi, apsistumdymus ar pasikumščiovimus (ypač tarp berniukų), bet nesiekiant specialiai įskaudinti ar sužeisti kito. Pasitaiko, kai taip galynėjantis, jėgos būna nelygios, tuomet tarp mokinių kyla konfliktas, kurį patys mokiniai įvardija, kaip patyčias. Pedagogai dažniausiai pastebi jau kilusį konfliktą ar muštynes tarp mokinių ir bando tai stabdyti bei aiškintis priežastis. Tai patvirtina ir mokinių atsakymai į klausimą ar mokytojai, matydami patyčių situaciją (-as) ją (jas) stabdo. 18,2% mokinių atsakė, kad mokytojai patyčių nestabdo. Kad patyčias kartais ir/ar visada yra stabdomos atsakė toks pats skaičius mokinių (40,9%).

Kaip patys mokiniai reaguoja, kai pamato patyčias mokykloje. Daugiausia, net 36,6% teigia, kad bando apginti tą, iš kurio tyčiojama. 22,7% stebi ir nesikiša, bet tyliai palaiko patyčias patiriantį, 11,4% kreipiasi į suaugusį, toks pat procentas (11,4%) mokinių stebi ir nesikiša, tačiau tyliai palaiko skriaudėją. 9,1% mokinių aktyviai prisijungia prie skriaudėjo.

Paskutinis anoniminės anketos klausimas buvo, kaip mokiniai, dėl patyčių, per paskutinius 2 mėn. elgėsi. 15,9% mokinių nurodė, kad dėl patyčių, 1-2 kartus per paskutinį mėn. nėjo į mokyklą, 11,2% vengė tam tikrų vietų mokykloje, 9,1% - nėjo į kai kurias pamokas. Vienodas mokinių skaičius (4,6%) nurodė, kad 2-3 kartus per mėn., kartą per sav. ir kelis syk per sav. vengė tam tikrų vietų mokykloje.

Apibendrinti apklausos rezultatai parodė, kad LKNUC nėra išimtis ir patyčių apraiškų tarp mokinių yra. Be to, tyčiotis iš kito (-ų) mokiniai renkasi sąmoningai ir neretai puikiai supranta, kad toks jų elgesys yra netinkamas ir nepageidautinas. Patyčiomis galime vadinti labai įvairių mokinių elgesį: nuo „nekalto“ pasišaipymo (ar žinutės) iki fizinio smurto. Tyčiotis gali bet kuris vaikas ir nėra jokių skiriamųjų požymių, kurie vienareikšmiškai suteiktų galimybę atpažinti besityčiojantįjį. Mokiniai elgiasi netinkamai dėl įvairių priežasčių: matomo netinkamo elgesio pavyzdžio savo aplinkoje (šeimoje), negebėjimo taikiai spręsti iškilusius sunkumus, noro dominuoti tarp bendraamžių, atkreipti į save dėmesį, bandymo išlieti savo pyktį ir/ar nuoskaudas ir kt. Nesvarbu kokiame vaidmenyje yra vaikas – besityčiojantis, patiriantis patyčias, stebėtojas – su neigiamomis pasekmėmis susiduria visi. Kiekviena patyčių situacija yra individuali ir reikalaujanti unikalaus priėjimo bei sprendimo. Vieno efektyviausio būdo, kaip išvengti patyčių, tikrai nėra.

Ką gali daryti suaugusieji, kad sumažintų patyčias mokykloje ir už jos ribų? Tiesa yra ta, kad mokykla viena šito išspręsti nepajėgi. Labai svarbus yra mokinių tėvų vaidmuo. Dažnai tėvai lengvai visą atsakomybę už vaiko auklėjimą perduoda mokyklai, motyvuodami tuo, kad didžiąją dienos dalį vaikai praleidžia ugdymo įstaigoje. Tačiau vaiko ugdymas prasideda šeimoje, o mokykloje – tęsiamas ir papildomas. Mokykla tarsi arena, kurioje vaikai demonstruoja tam tikrus elgesio modelius ir vertybes išmoktas šeimoje. Netinkamas mokinių elgesys (patyčios, agresyvumas, smurtas) į mokyklą atsinešamas iš namų.

Kartais tėvams sunku suprasti, kaip vaikas, kuris namuose yra paklusnus ir mandagus, mokykloje galėtų skriausti ar tyčiotis iš savo bendraamžių bei palaikyti kitus besityčiojančius. Savo ruožtu mokykla, bandanti stabdyti mokinių netinkamą elgesį ir informuodama jų tėvus, tikisi tėvų supratimo ir pagalbos. Deja, labai dažnai tėvai pradeda kaltinti mokyklą, o gina ir teisia savo vaiką, taip toliau, nesąmoningai, jį skatindami šitaip elgtis bei palaikydami agresiją. Tokiu būdu, netinkamo mokinių elgesio (patyčių, agresijos, smurto) problema lieka neišspręsta, o tik kuriam laikui „nugesinta“. Tėvų pagalba ir palaikymas labai svarbus ir mokiniams, kurie patiria patyčias. Labai dažnai vaikai bijo apie patiriamą smurtą pasisakyti savo tėvams, nes nenori jų liūdinti, kai kada jie jaučia gėdą ar net kaltę, kad nesugeba patys apsiginti. Toks elgesys ypatingai būdingas berniukams, kurie daugelyje atvejų skatinami savarankiškai spręsti kylančius konfliktus („būk vyras“, „išsiaiškink pats“ ir pan.). Tą patį patvirtina ir LKNUC mokinių apklausa, kurios metu daugiau nei pusė apklaustų mokinių atsakė, kad patys sprendžia patyčių situacijas ir tik 45,5 % nurodė, kad pagalbos ieško pas suaugusius. Šiuo atveju labai svarbūs pasitikėjimu grįsti santykiai šeimoje, skatinimas atvirai dalintis tiek džiaugsmingais momentais, tiek skaudžiomis patirtimis tarpusavyje. Tėvų demonstruojami tokio elgesio modeliai šeimoje padeda vaikams, suteikia pavyzdį kaip elgtis susidūrus su sunkumais.

Mokykla atvira ir ieško būdų bendrauti ir bendradarbiauti su tėvais. Mokiniai turi žinoti, kad tarp mokyklos pedagogų ir jų tėvų yra nuolatinis ryšys, bendravimas. Kaltinimai, pykčiai, ultimatumai problemų neišspręs, tačiau ramūs pokalbiai, bendros pastangos vardan bendro tikslo, gali padėti. Juk tiek tėvų, tiek mokyklos pedagogų tikslas vienas – sukurti vaikams saugią, bendradarbiavimu grįstą aplinką, kurioje jie galėtų tobulėti tiek emociškai, tiek intelektualiai.

socialinė pedagogė Rasa Rusovičiūtė

psichologė Edita Norvaišienė